

14. КУМАНУДИ КОСТА
саслушаван 23 јуна 1946 године

Претседник: Можете заузети своје место. Уведите оптуженог Косту Куманудија.

Претседник: Оптужени Коста Кумануди, јесте ли разумели оптужницу?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Осећате ли се кривим?

Оптужени: Не осећам се.

Претседник: Јесте ли ви августа 1941 године учествовали на конференцији коју је сазвао Аћимовић и том приликом на истој потписали апел српском народу?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Јесте ли били упознати са садржином апела пре потписивања?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Јесу ли вршене извесне коректуре првобитног апела?

Оптужени: Јесу, ублажавања у тексту.

Претседник: Је ли онај текст, какав је остао као дефинитиван, пружио моралну политичку помоћ окупатору?

Оптужени: Ја сматрам да није. *Искључиви циљ апела био је да задржи и спречи одмазду и стрељање.*

Претседник: О документима не треба расправљати. Документа сама говоре. Циљ је био да се угуши устанички покрет и позивао се народ у борбу против устаничког покрета. Да ли таква ситуација конвенира окупатору или не? Да ли је интерес окупатора да се уништи устанички покрет који се тада развио у Србији? Је ли интерес окупатора био да се угуши устанички покрет који је почео да расте у Србији?

Оптужени: Сигурно да је био.

Претседник: Јесте ли ви окупатора помогли у том његовом интересу потписујући овај апел?

Оптужени: Ја сматрам да нисам.

Претседник: Је ли тачно да је апел који сте потписали, био напад на устанички покрет у Србији који је био уперен против окупатора?

Оптужени: Народноослободилачки покрет у апелу се не помиње.

Претседник: Ви се формалистички хватате текста.

Оптужени: Народноослободилачки покрет још није био у јеку. Ми у окупираној земљи нисмо могли знати у *тадашњим приликама*

нисмо могли бити обавештени да ли је постојао или није постојао народноослободилачки покрет, тако нам је тада претстављено.

Претседник: Ко вам је претставио?

Оптужени: Тако је било претстављено на конференцији код Аћимовића.

Претседник: Је ли Аћимовић био отворена слугерања фашистичке Немачке?

Оптужени: Он је био претседник комесарске владе.

Претседник: И ви сте примили за готово обавештење Аћимовића?

Оптужени: Ми смо примали обавештења која су тада била у јавности преко штампе.

Претседник: У чијим је рукама била штампа?

Оптужени: У рукама владе.

Претседник: У чијим је рукама била влада?

Оптужени: Владу су поставили Немци.

Претседник: Шта је било говора кроз штампу?

Оптужени: Штампа нам је давала обавештења.

Претседник: Која штампа?

Оптужени: Наша српска штампа.

Претседник: У чијим је рукама била такозвана српска штампа?

Оптужени: У комесарским рукама.

Претседник: А у чијим рукама је била комесарска управа?

Оптужени: У немачким.

Претседник: Према томе је ли окупатор пуштао у ту такозвану српску штампу нешто што би њему ишло на штету?

Оптужени Кумануди: Извесно да није, али ми нисмо могли у то време добити друга обавештења.

Претседник: Јесте ли ви та обавештења штампе примали као готов новац?

Оптужени: Утолико уколико није било других обавештења. То су била једина која су тада постојала. Ми нисмо имали могућности да их верифицирамо, нити да се обавестимо о појединостима.

Претседник: Јесте ли учествовали крајем августа 1941 године на конференцији када је вршен избор Милана Недића за претседника владе?

Оптужени: Нисам.

Претседник: Предочавам вам да постоји исказ Милана Недића код истражне власти где изрично помиње и вас.

Оптужени: Оптужница се оснива једино на исказу Недића. Међутим, ја сматрам да је Недић дао тај исказ због тога да би изгледало да он није хтео да се прими за претседника владе.

Претседник: Без обзира на то што се оптужница позива само на тај исказ Суд вас пита, без обзира на тај исказ, јесте ли ви учествовали на тој конференцији или нисте?

Оптужени: Нисам, ни на тој ни на другој каквој конференцији или састанку где је била реч о избору Недића за претседника владе.

Претседник: Јесте ли учествовали у „Београдском претставничком одбору“?

Оптужени: Постојао је „београдски престонички одбор“, а не „претставнички“.

Тужилац: Па зашто је назван „београдски престонички одбор“, када је Београд престоница?

Оптужени: Тако су га крстили.

Претседник: Да није то плеоназам у конкретном случају.

Тужилац: Зар не видите, оптужени, да је то смешно називати тај одбор „београдским престоничким одбором“?

Оптужени: Па, смешно је.

Претседник: Је ли то био, можда, одбор за увесељавање?

Оптужени: Не за увесељавање. То је био одбор који је имао да претставља Београд као престоницу.

Претседник: Јесте ли ви били члан тога одбора?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Јесте ли учествовали у његовом раду од самог почетка?

Оптужени: Јесам. Он је основан око 25 септембра.

Претседник: Јесу ли у раду тога одбора учествовали и претставници организације Драже Михаиловића?

Оптужени: Нису конкретно.

Претседник: Јесте ли ви били одређени за хватање везе са претставницима организације ДМ?

Оптужени: Никаква веза није хватана.

Претседник: А да водите разговоре?

Оптужени: Ни разговоре.

Претседник: Оптужени Марковић каже да сте ви и он били одређени да успоставите везу и водите разговоре са претставницима организације ДМ.

Оптужени: Половином септембра 1944 године био је одржан један састанак пре но што је основан тај „београдски одбор“. На том састанку био је и Ваца Петровић. Он је покренуо питање о томе зашто уопште оснивати тај одбор, када постоји одбор организације Драже Михаиловића у Београду, који треба да остане и даље. Лаза Марковић и ја састали смо се после тога са делегатима организације Драже Михаиловића у Београду да расправимо то питање. Ми смо инсистирали на томе да нема никакве везе између организације ДМ и овог одбора, јер тај одбор је требало да се створи због тога да се дочека Црвена армија и Народноослободилачка војска. Према томе, тај одбор нема никакве везе са организацијом Драже Михаиловића у Београду. На том састанку није постигнут никакав споразум, зато што је тај господин и даље инсистирао на томе да тај одбор не треба да постоји. Ми смо се тада разишли. Других састанака није било. Никакав заједнички одбор ни тада ни доцније није био основан. Ми смо око 25 септембра 1944 године основали тај такозвани „београдски престонички одбор.“

Претседник: Јесу ли учествовали у томе раду одбора претставници организације ДМ?

Оптужени Кумануди: Нису учествовали као претставници.

Претседник: Пазите добро. Суочићу вас са оптуженим Марковићем.

Оптужени: Молим суочите. Био је, мислим, само на једној седници Аца Павловић, али не као члан организације ДМ.

Претседник: А у коме су својству били на преговорима, на састанку, на скупу, на конференцији, како хоћете да је назовемо, Драгиша Јоксимовић и Михаило Стефановић?

Оптужени: Били су у својству чланова организације Драже Михаиловића.

Претседник: Па шта је то?

Оптужени: Ми смо прекинули са њима као са организацијом.

Претседник: И после што сте наставили са Ацом Павловићем?

Оптужени: Он је дошао као припадник социјалистичке странке.

Претседник: А Божидар Попадић?

Оптужени: Он је био као изасланик неког привредног удружења.

Претседник: А Ђока Павловић, командант Београда, Драже Михаиловића?

Оптужени: Није учествовао.

Претседник: Оптужени Марковићу приђите Суду и станите према оптуженом Куманудију. (оптужени Марковић прилази Куманудију): Је ли у раду овог одбора учествовао Павловић Ђока?

Оптужени Марковић: Павловић не. Управо, био је присутан једном састанку.

Претседник: Молим унесите у записник: На питање Суда да ли је учествовао у раду одбора Павловић Ђока, оптужени Марковић одговара да није. Суд констатује да је пре неколико минута приликом испитивања о истој чињеници оптужени Марковић казао да је мајор Иван Павловић-Ђока учествовао.

Бранилац оптуженог Марковића Николић: Молим да се констатује да се оптужени Марковић исправио, да је додао да је поменути Павловић учествовао само једном.

Тужилац: Он се стално исправља.

Претседник: У записник се уносе извесне примедбе приликом одговора, као, на пример, да ли оптужени бледи, црвени, шара очима и слично. Ви то као бранилац добро знате.

Бранилац: *Молим да се констатује да је се он оградао и да је рекао да је био једанпуШ.*

Претседник: *Нема ту шта да се ограђује, он је то рекао.*

Тужилац: Оптужени Кумануди, ја вас упозоравам да пред Судом будете искрени. Је ли Ђока Павловић учествовао у раду на седници тога одбора?

Оптужени Кумануди: Није.

Претседник: Је ли Недић био обавештаван о раду овога одбора?

Оптужени: То је мени непознато. Ми га нисмо обавештавали.

Претседник: Ви га нисте обавештавали, а да ли је он знао?

Оптужени: То је немогућно да ја знам.

Претседник: Одакле сте ви онда Лазару Марковићу казали ту чињеницу.

Оптужени: Ја то нисам казао.

Претседник: Оптужени Марковићу, ко је казао то?

Оптужени Марковић: Рекао је Лаза Анђелић.

Претседник: Јесте ли ви учествовали у раду на писању меморандума који је имао бити упућен савезничким владама и краљу Петру?

Оптужени: Нисам ни учествовао нити ми је било шта познато за тај меморандум.

Претседник: Није вам било познато?

Оптужени: Није.

Претседник: Оптужени Марковићу, приђите Суду. Је ли оптужени Кумануди поред вас радио на меморандуму?

Оптужени Марковић: Није.

Бранилац оптуженог Марковића: *Ми смо од почетка уШвердили да је меморандум његово дело.*

Тужилац: *Не знате коме може да се верује, у истрази је утврђено да су заједнички писали.*

Претседник: „Ко је поред вас радио на томе меморандуму? Ја сам и др. Кумануди..." Је ли вам то било предочено и приликом првога саслушавања и сада, када говорите неистину?

Оптужени Марковић: То је тачно шта сам сада казао, онда сам се преварио.

Претседник: Је ли вас Коста Кумануди обавестио да је Илија Михаиловић о постојању београдског, по вашем „престоничког" одбора, известио Недића?

Оптужени Марковић: Мене је о томе обавестио Блажа Анђелић.

Претседник: Кад говорите неистину, оптужени Марковићу, у истрази или сада?

Оптужени Марковић: Сада кажем да ме је о томе обавестио Блажа Анђелић.

Претседник: „Када је Недић сазнао да се ствара претставнички комитет? Казали су ми Кумануди и Блажа Анђелић да је Илија Михаиловић обавестио Недића о стварању престоничког комитета..." Које је истина?

Оптужени Марковић: Тада сам се преварио. Често сам бивао са Куманудијем и Блажом Анђелићем, па сам то побркао.

Претседник: Оптужени Марковићу, можете сести.

Тужилац: Ја немам ништа да питам само хоћу да констатујем да су се оптужени Марковић и Кумануди морали договорити о имену комитета кад данас износе такву једну нелогичност, „београдски престонички комитет".

Претседник: Одбрана има ли питања?

Бранилац оптуженог Куманудија др. Фридрих Попс: Оптужени Кумануди, вама оптужница ставља на терет што сте у августу месецу 1941 године присуствовали једној конференцији на којој је био састављен један апел српскоме народу и што сте ви тај апел потписали. Шта имате да кажете по тој ствари?

Оптужени Кумануди: *Апел сам потписао што сам сматрао да ће се на тај начин спречити одмазде и стрељања и све друге репре-*

салије које су тада вршене. Сматрао сам да је то један хумани покушај који ће имати дејства кад га потписују стотине људи...

Претседник: Ви сте потписали четврти по реду, а сад се позивате на то да су га потписале стотине људи!

Тужилац: Каква је то хумана акција? Да се угушује устанак? Нема ту хуманости.

Бранилац: *Апел садржи потписе 300 најистакнутијих и најугледнијих јавних радника, људи који заузимају руководеће положаје, неки су били и министри и њима оптужница као олакшавајућу околност узима, да су апел потписали у страху, док ту околност теби не признаје. Зар и ти као и остали ниси могао имати разлога да страхујеш од последица да овај апел не потпишеш.*

Оптужени: Свакако да сам имао разлога, али је Главни разлог био који сам малопре навео.

Бранилац: *Кад си први пут био у Гестапоу?*

Оптужени: *Први пут сам био у Гестапоу 1941 Године. Саслушаван сам да сам јеврејског порекла. Спасео сам се помоћу докумената из Саборне цркве. Други пут био сам 1942 Године због тога што сам дао прилог англо-американском одбору у Београду 1940 Године. Одбранио сам се на тај начин што је признаницом констанцијом да је Шај прилог дат као помоћ Црвеном крсту. Трећи пут сам био ухапшен 1944 Године у фебруару месецу и одведен у зашвор на Бањици. Био сам ухапшен због Шога што сам одржавао Шајне везе са др. Бенешом, као претседник Југословенско-чехословачке лте и док је био жив са покојним Титулеском као са преставником Мале антанте. Пуштен сам из затвора са мотивацијом да Шо захтевају моје Године старости.*

Бранилац: *То су сва хапшења била пре или после потписивања апела?*

Оптужени: *После, напомињем да су међу потписницима апела Шројица стрељана и да су многи ухапшени.*

Бранилац: *Како си ти дошао на конференцију која је била сазвана за потписивање апела?*

Оптужени: *Дошао сам по позиву.*

Бранилац: *По каквом позиву?*

Оптужени: *По позиву од комесарске владе.*

Бранилац: *Јеси ли онда знао зашто се позиваш?*

Оптужени: *Нисам знао. Нама је апел прочитан тек на тој конференцији.*

Бранилац: *Теби оптужница ставља на терет саучесништво и сарадња са непријатељем, зато што си, према оптужници, присуствовао једној конференцији на којој је донета одлука да се Милан Недић предложи Немцима да се постави за претседника владе.*

Оптужени: *Ја сам већ изјавио да нисам био на Шој другој конференцији.*

Бранилац: Да ли си за време Недићеве владе уживао ма какве привилегије?

Оптужени: Не само да нисам уживао никакве привилегије него нисам 6 месеци примао пензију. Нисам био ни на каквом положају и нисам се бавио никаквим јавним пословима.

Бранилац: Јеси ли имао какав приход од владе?

Оптужени: Нисам имао никакав приход.

Претседник: А кирију од имања?

Оптужени: Нисам имао никакав приход од владе.

Претседник: Разумео сам оптуженог да уопште није имао никакав приход.

Оптужени: 1942 Године Недић је наредио и тражио од тадашње управе у Београду да се избрише моје име у улици која је то име носила, са мотивацијом што сам масон. У исто време у једном од владиних органа у „Обнови“ изашао је чланак да треба све масоне стрељати.

Бранилац: Да су те Немци хапсили за време Недићеве владе, то смо већ чули, а какав је био твој начелни став у погледу сарадње са Немцима?

Претседник: Нитање је неумесно, пређите на друго питање?

Оптужени: Мој општи став је био против сарадње са Немцима. Молим да напоменем и ово: после авГуста...

Претседник: Ми ћемо то ценити.

Бранилац: Да ли си се пре рата залагао за сарадњу са Немачком?

Оптужени: Напротив, ја сам одувек важио као Германофоб. У Народној скупштини држао сам неколико говора против Хитлера и против империјалистичке и освајачке политике Хитлерове, као и против национал-социјализма уопште. Према томе, не само да се нисам залагао за сарадњу са национал-социјалистима, него сам био противник целоГ ТОГ национал-социјалистичкоГ система.

Претседник: И Немци вас нису дирали у току окупације?! Да ли постоје ти ваши говори у стеноГрафским белешкама и у листовима?

Оптужени: Постоје и у стеноГрафским белешкама и у листовима.

Претседник: И нису вас Немци дирали за време окупације, а знали су за то?

Оптужени: То је питање, ја сам стално био у страху да неко те моје говоре не објави.

Бранилац: Зашто сте образовали престонични одбор?

Оптужени: Једино у циљу да се дочека и поздрави Народноослободилачка војска и Црвена армија.

Бранилац: Да ли је тај одбор претстављао политичко тело...?

Оптужени: Он је био састављен из претставника политичких странака и од других личности. Циљ је био да се у тај одбор уведе што шири круг Грађана. Ту је била Академија наука, Коло српских сестара, професионалне коморе...

Тужилац: Ко је био иницијатор тога?

Оптужени: *Господин Лаза Марковић и ја.*

Претседник: *А други?*

Оптужени: *Други су били чланови, ту је било може бити стотину људи.*

Бранилац оптуженог др. Марковића: *Да ли је др. Лаза Марковић долазио код вас поводом потписивања онога апела?*

Оптужени: *Долазио је и питао ме да ли сам ја потписао.*

Бранилац: *Да ли вам се тим поводом нешто жалио?*

Оптужени: *Није.*

Тужилац: *Колико вас је било на тој конференцији кад је потписиван апел?*

Оптужени: *Пет до шест лица, апел је потписиван у Групама.*

Претседник: *Оптужени Јонићу, устаните и приђите Суду. (Јонић прилази Суду) Колико је било лица присутно приликом потписивања апела?*

Оптужени Јонић: *Тачно је ово што каже Господин Кумануди.*

Претседник: *Оптужени Кумануди.*

Оптужени Јонић: *Молим.*

Оптужени Јонић: *Ја сам био просветни комесар и имао сам за ту Групу, а Аћимовић за политичке људе, Генерале, епископе. Мо-Гло је да буде тада у тој соби не више од 10 лица. Ја сам дошао са Господином Аћимовићем који је задоцнио а Господин Момчило Јанковић је већ отворио конференцију џ објаснио значај апела. СвеГа је било око 10 лица.*

Оптужени Кумануди: *Заједно са комесарима свима.*

Оптужени Јонић: *Заједно са комесарима, свима.*

Претседник: *(чита): Не знам како ми је достављен тај позив писмено или усмено само знам да смо били Спалајковић и други, а мислим да је и при крају дошао и Милан Недић, укупно је било присутних око 20 људи.*

Оптужени Кумануди: *Нетачно.*

Претседник: *Да ли су искази у истрази изнуђени вам?*

Оптужени Кумануди: *Нису.*

Претседник: *Јесте ли малтретирани?*

Оптужени Кумануди: *То је поГрешно записано.*

Претседник: *Како да је поГрешно а на свима странама сте потписали.*

Оптужени Кумануди: *могло је да буде са комесарима око 10 лица.*

Претседник: *(наставља да чита исказ оптуженоГ Куманудија у истрази): „Конференцију је отворио Милан Аћимовић и изнео да се развије устанички покрет, да се руше пруге итд.“*

Оптужени Кумануди: *Ја знам да није било више од 10 лица.*

Претседник: *А Ђура Докић прави пруге.*

Бранилац: *Да ли су апел потписали онимредом како је објављено?*

Оптужени Јонић: *Са апелом је ишло овако: добили смо од државне пропаГанде добили смо текст апела на табацима од прилике две трећине стране а друГа, трећа и четврта страна биле су празне. Онда су такви табаци раздељени по разним Групама ра-*

ди прикупљања потписа па су онда прикупљени и у пропагандном одељењу владе састављени и израђени. Према томе не стоји како се овде каже да сам ја био први на апелу као иницијатор, ја сам можда био на 30 или 40 месту. Државна пропаганда је организовала потписе апела како је она хтела.

Претседник: А који сте били по реду на тој конференцији?

Оптужени: Било је 5-6 лица сем комесара, било је 3-4 комесара.

Претседник: Којим сте редом потписивали апел на конференцији?

Оптужени Кумануди: Којим смо редом потписивали не бих могао знати. Ја мислим да сам био при крају стола, како смо седели у столицама. Тај лист је ишао од једнога до другога.

Претседник: Је ли то она прва конференција поводом апела.

Оптужени: Не знам. То је била конференција у претседништву владе.

Бранилац: Да ли сте били на првој конференцији?

Тужилац: Оптужени Јонићу, да ли је пошто је створен нацрт апела то био први састанак, на коме су стављани потписи.

Оптужени Јонић: Свега је један састанак одржан. И на том састанку људи који су хтели да потпишу потписали су.

Тужилац: Сећате ли се ко је све био?

Оптужени Кумануди: Професор Бугарски није потписао, он је остао и даље професор Академије ликовних уметности. Он је казао да не би желео да потпише и остао је професор и даље. Спужић, који је потписао апел, хтео је после да повуче потпис. Ја сам му одговорио: „Изволите повући.“ Професор Аћимовић са правничког суботичког факултета, повукао је свој потпис и остао и даље професор. Професор Петров је такође повукао потпис и остао је и даље професор.

Претседник: Јесу ли ти људи морали потписивати апел или нису.

Оптужени Јонић: Нису се морали потписивати.

Претседник: Претрес се прекида и наставиће се сутра у 7 часова.

Претрес је трајао до 14,10 часова.